

NAUJAS GYVENIMAS

I

TOJE MANO ATMINTIES knygos dalyje, prieš kurią maža kas skaitytina, yra antraštė, skelbianti: *Incipit vita nova*.¹ Po ta antrašte randu žodžius, kuriuos norėčiau perrašyti į šią knygą, jei ir ne visus, tai bent esminius.

II

JAU DEVYNETĄ KARTŲ po mano gimimo šviesos dangus buvo grįžęs beveik į tą pačią vietą, tarsi sektų savuoju ratu, kai pirmąjį kartą mano akys išvydo šviesiausiąją mano sielos valdovę, kurią daugelis vadino Beatrice, neišmanydami, kaip ją vadinti. Ji jau tiek gyveno šiame pasaulyje, kad per tą laiką žvaigždžių dangus pasislinko į rytus per dvylika vieno laipsnio dalių, tad ji man pasirodė savo devintųjų metų pradžioje, o aš ją pamačiau veik baigdamas savo devintuosius. Ji pasirodė vilkinti pačios tauriausios kraujo spalvos raudonio paprasta ir kuklia suknia, sujuosta ir padabinta deramai jos mergaitiškam amžiui. Tikrai sakau, kad tą akimirką Gyvenimo Dvasia, slypinti slapčiausioje mano širdies svetainėje, pradėjo taip stipriai virpėti, kad pašėlusiai užtiko save net siauriausiose gyslelėse, ir virpėdama tarė šiuos žodžius: *Ecce deus fortior me, qui veniens dominabitur michi*.²

Tuomet Jutimo Dvasia, slypinti aukštutinėje svetainėje, kur visos Juslių Dvasios sunėša savo potyrius, ėmė didžiai stebėtis ir besikreipdama ypač į Regėjimo Dvasias, tarė tokius žodžius: *Apparuit jam beatitudo vestra*.³ Tuomet Gamtinė Dvasia, slypinti ten, kur tvarkoma mūsų mityba, ėmė verkti, o verkdamas taip kalbėjo: *Heu miser, quia frequenter impeditus ero deinceps*.⁴

Sakau, kad nuo tos akimirkos Meilė užvaldė mano sielą, kuri nedelsiant jai pakluso, ir ėmė su manim elgtis taip ryžtingai ir taip manyje įsiviešpatavo dėl tos galios, kurią jai teikė mano vaizduotė, kad buvau priverstas surasti ir pamatyti tą mergaitę angelėlį, ir dėl to aš vaikystėje dažnai jos ieškodavau, o matydamas ją elgiantis taip kilniai ir pagirtinai, tikrai galėjau apie ją tarti poeto Homero žodžiais: „Ji rodės ne mirtingojo žmogaus, bet Dievo vaikas.“ Ir nors jos paveikslas, nuolatos mane lydėjęs, teikė Meilei galią mane užvaldyti, tačiau jis turėjo tokių taurių savybių, jog nė karto neleido Meilei man vadovauti be patikimo proto patarimo tais atvejais, kai tą patarimą vertėjo išklaudyti. Bet kad jausmų ir veikslių suvaldymas tokioje jaunystėje regisi pasaka, nė žodžiu apie juos neužsiminsiu ir, praleisdamas daugelį dalykų, kuriuos galėčiau paimti iš knygos, apreiškusios ir šitai, pereisiu prie žodžių, surašytų svarbiausiose mano atminties skyriuose.

III

PO TO, KAI PRASLINKO daugybė dienų ir sukako lygiai devyneri metai nuo minėtojo Kilniausiosios pasirodymo, paskutiniąją iš tų dienų vėl išvydau tą nuostabiąją doną apsitaisiusią balčiausiais rūbais, tarp dviejų kilmingųjų, vyresnio amžiaus; praeidama ji pažvelgė ton pusėn, kur aš baugus stovėjau ir iš savo nenusakomos malonės, kuri šiandien jau atlyginta amžinajame gyvenime, pasveikino mane taip dorybingai, kad tada pasijutau lyg aukščiausios palaimos palytėtas. Jos mieliausias pasveikinimas

¹ Prasideda naujas gyvenimas (lot.). *Čia ir toliau Antano Tyruolio vertimas.*

² Štai Dievas, stipresnis už mane, kurs ateina ir valdys mane (lot.).

³ Jau pasirodė Jūsų palaima (lot.).

⁴ Vargas man, dabar dažnai būsiu trukdoma (lot.).

pasiekė mane lygiai devintąją tos dienos valandą, o kadangi jos žodžiai pirmą kartą užgavo manąją klausą, patyriau aš tokį švelnumą, jog lyg apsvaigęs atsitolinau nuo žmonių pasitraukdamas į savo atokų būstą, ir ten ėmiau galvoti apie Maloniausiąją, o taip apie ją galvojant, mane suėmė saldus miegas, kuriame išvydau nuostabų regėjimą: rodėsi man, kad savo kambaryje regiu ugnies spalvos debesį, o jame vyrą, baisų kiekvienam, kas į jį bežiūrėtų; man jis atrodė toks prasidžiugęs, kas kėlė man nuostabą, o savo kalboje daug pasakė, bet aš nedaug ką tesupratau; tarp suprastųjų buvo ir tokie žodžiai: *Ego dominus tuus*.⁵ Jo glėbyje, regis, miegojo būtybė, nuoga, tik lengvai įsisupusi tarsi į kraujaspalvį šilką; labai įdėmiai įsižiūrėjęs atpažinau savo Pasveikintąją Doną, kuri vakar mane pagerbė savo pasisveikinimu. Viename delne jis tarsi laikė kažkokį daiktą, kuris visas liepsnojo ir atrodė išgirdau jį man tariant šiuos žodžius: *Vide cor tuum*.⁶ Taip valandėlę palūkėjęs, jis tarytum pažadino miegančiąją ir, stengdamasis visomis išmonėmis, vertė ją valgyti tą daiktą, kuris jo rankoje liepsnojo, o ji baimingai jo kando. Netrukus jo džiaugsmas virto karčiomis ašaromis; taip verkdamas jis vėl paėmė Doną į savo glėbį ir, regisi, ėmė kilti su ja dangopi; tuomet aš pajutau tokį didelį nerimą, kad mano lengvas miegas jo neištverė ir trūko, o aš nubudau. Bemat ėmiau galvoti ir suvokiau, jog šitą regėjimą išvydau ketvirtąją nakties valandą; akivaizdu, jog tai buvo pirmoji iš devynių paskutiniųjų nakties valandų. Kiek pamąstęs apie tai, kas man apsireiškė, nutariau pasipasakoti daugeliui tuomet garsių trubadūrų, o kadangi ir pats jau buvau išmokęs kalbėti eilėmis, sumaniau parašyti sonetą, kuriuo pasveikinčiau visus ištikimus Meilei ir, prašydamas įvertinti mano regėjimą, išdėstyčiau jiems tai, ką išvydęs per sapną. Taip sukūriau sonetą, prasidedantį žodžiais „Jums, sielos mylinčios“.

*JUMS, SIELOS MYLINČIOS, jums, kilnios širdys,
dabar sonetą savo atiduodu,
kad išlukštentumėt visus prasmių aruodus, –
te viešpats Meilė mūsų liaupsę girdi.
Praėję buvo trečdalis, man rodos,
to laiko, kurs žvaigždėms tekėti skirtas,
kai Meilė prieš mane visu stotu pakirdus, –
jog prisiminus krečia šiurpas juodas,
Džiugi pasivaideno Meilė, nešdama
ant delno širdį, o savam glėby
madoną šilkarūbę glausdama,
Pažadino ji doną, išraiška ramia
pasiūlė širdį, kando ta godi,
paskui nuėjo, graudžiai verkdama.*

Šis sonetas yra dviejų dalių; pirmojoje aš klausiu ir prašau atsakyti, antrojoje nurodau, į ką reikia atsakyti. Tad antroji dalis prasideda žodžiais „Praėję buvo“.

Į šį sonetą atsišaukė daugelis ir įvairiai; tarp atsakiusiųjų buvo ir tas, kurį vadinu savo geriausiu draugu, sudėjęs tuomet sonetą, prasidedantį žodžiais „Manau, regėjai visą tobulybę“. Taip tarsi užsimezgė mūsų draugystė, kuomet jis sužinojo, kad tai aš esu tas soneto siuntėjas. Tikrosios minėtojo sapno prasmės tuomet nesuprato niekas, tačiau dabar ji visiškai aiški net ir neišmanėliams.

IV

PO ŠIO REGĖJIMO mano Gamtinės Dvasios darbas sutriko, nes visą sielą užplūdo mintys apie Prakilniausiąją; tad per trumpą laiką aš taip sunykau ir nusilpau, kad daugeliui draugų mano išvaizda kėlė pagailą; tačiau kiti, pertekę pavydo, įvairiais būdais siekė ištraukti iš manęs tai, ką norėjau nuo

⁵ Aš tavo viešpats (*lot.*).

⁶ Štai tavo širdis (*lot.*).

visų nuslėpti. Permanęs piktus jų kėslus, Meilės valia, kuri mane valdė klausydama proto patarimo, atsakydavau jiems, jog tai Meilė mane taip nualino. Sakiau Meilė, nes mano veide buvo tiek jos ženklų, kad to negalėjau nuslėpti. O jiems klausinėjant „Kodėl toji Meilė taip tave nualino?“ aš tik šypsodamas žiūrėjau į juos ir nieko jiems nesakiau.

V

VIENAĖDIEN ATSTIKO TAIP, kad Prakilniausioji sėdėjo ten, kur skamba žodžiai dangaus Karalienei, aš gi buvau tokioje vietoje, iš kur galėjau matyti savo palaimą, o tiesės tarp jos ir manęs vidury sėdėjo labai malonios išvaizdos kilminga dona, dažnai žvilgčiojusi į mane, stulbstanti nuo mano stebeilijimosi, kuris, regis, jai būtų skirtas. Daugelis pastebėjo josios žvilgsnius, ir kilo toks visų noras smalsauti, jog apleisdamas tą vietą, girdėjau už nugaros kalbant: „Žiūrėk, kaip toji dona jį alina“, o išgirdęs jos vardą, supratau, jog kalbėta apie buvusią tos tiesės viduryje, kuri prasidėjo nuo prakilniausiosios Beatričės ir baigėsi mano akyse. Tuomet apsiraminau, būdamas tikras, jog tą dieną savo laikysena neatskleidžiau kitiems savosios paslapties. Tuoju sumaniau panaudoti tą kilmingąją doną kaip tiesos priedangą ir per trumpą laiką taip pasistengiau, kad daugelis apie mane kalbėjusių jau tarėsi žiną mano paslaptį. Šita dona dengiausi keletą metų ir mėnesių; o kad kiti dar labiau įtikėtų, sukūriau keletą eiliuotų niekelių, kurių čia nesižadu skelbti, nes jie neskirti prakilniausiajai Beatričiai; todėl visus juos praleidžiu, išskyrus tik kelis, kaip man atrodo, skirtus jai išliaupsinti.

VI

SAKAU, JOG TUO METU, kai toji dona buvo tokios meilės priedanga, bent jau iš mano pusės, man kilo noras įamžinti savo Prakilniausiosios vardą, apipinant jį daugeliu kitų donų vardų, o ypač tos kilniosios donos. Aš surinkau vardus šešiasdešimties gražiausių moterų to miesto, kuriame Viešpats įkurdino mano Mieliausiają, ir sukūriau serventės formos laišką, kurio neperduosiu ir kurio nė nebūčiau minėjęs, jei ne tai, kas jame stebėtinai taip nutiko, kad mano Mieliausiosios vardas jokia būdu tarp kitų vardų nenorėjo stoti jokiaje kitoje vietoje, išskyrus devintąją.

VII

ATSTIKO, JOG DONA už kurios taip ilgai slėpiau savo įgeidį, turėjo palikt minėtąjį miestą ir išvykti į gana tolimą kraštą, todėl sutrikau netekęs tokios gražios priedangos ir labai nuliūdau, labiau nei pats būčiau galėjęs numanyti. Ir, galvodamas, jog jeigu dėl jos išvykimo neparašysiu sielvarto žodžių, žmonės greit perpras manąjį apsimetinėjimą, todėl sumaniau apraudoti ją sonete; jį čia pateiksiu, nes mano Mieliausioji buvo tiesioginė priežastis kai kurių jame esančių žodžių, kas akivaizdu tam, kuris jį supras. Taip sukūriau sonetą, kuris prasideda: „O jūs, kurie į Meilės vieškelį“.

*O JŪS, KURIE į Meilės vieškelį patekę,
sustokite, tepasižiūri akys,
ar yr toks didis sielvartas, kaip mano;
meldžiu jus išklaudyti mano sakmę
ir lai širdis pasako,
ar raktas aš esmi, namai, kur širdgėla apsigyveno?
Ne per gerumą man tos Meilės kekė,
per jos taurumą teko,
ji teikė tiek saldumo ir malonės buičiai mano,
girdėjau aš, pikti liežuviai plakė:
„O, iš paties Dievulio rago
į širdį Meilės pienas jam sruveno!“*

*Dabar jau visos gališ išėkvotos,
o buvo Meilė, tryško kaip šaltinis,
dabar likau vargdienis
toksai, kad man baisu ir prasižioti;
todėl, norėdamas išlikt, kaip tieji,
kurie iš gėdos prie savęs neprisileidžia,
kitiems dažniausiai rodu linksmą veidą,
širdis – skausmu ir ašarom patvinus.*

Šį sonetą sudaro dvi pagrindinės dalys; pirmojoje aš šaukiu ištikimuosius Meilei pranašo Jeremijos žodžiais: *O vos omnes qui transistis per viam, attendite et videte si est dolor sicut dolor meus*⁷ ir prašau, kad jie malonėtų mane išklaudyti; antrojoje pasakaju, ką man Meilė padarė, bet kita prasme, nei rodo soneto pabaiga, ir kalbu apie tai, ką esu praradęs. Antroji dalis prasideda žodžiais „Ne per gerumą mano“.

VIII

IŠVYKUS TAI KILMINGAJAI DONAI, angelų viešpats pasišaukė į savo šlovę jauną ir labai malonios išvaizdos moterį, kuri minėtame mieste buvo labai mylima; jos kūną mačiau gulint be dvasios daugelio graudžiai verkusių moterų apsuptyje. Tuomet prisiminiau matydavęs ją savo Prakilniausiosios draugijoje ir negalėjau sulaikyti ašarų, o taip verkdamas sumaniau tarti keletą žodžių apie jos mirtį, atsilygindamas už tai, kad kartais matydavau ją su mano Dona. Būtent apie tai užsiminiau paskutiniaisiais jai skirtų eilių žodžiais, kas akivaizdu kiekvienam, kuris juos supranta. Taip sukūriau šiuodu sonetus, kurių pirmasis prasideda žodžiais „Raudokit, mylintieji“, antrasis žodžiais „Mirtie niekinga“.

*RAUDOKIT, MYLINTIEJI, nesang Meilė rauda,
išgirdę priešastį raudos šios nelaimingos.
Ji klausos moterų, kur šaukiasi gailingai,
ir matos iš akių, kad joms be galo skauda,
nesang Mirtis piktoji jau išaudus
taurioj širdy sau audeklą niekingą,
sugriovus viską, kas tiktai šlovinga
moteryje, išskyrus garbę gaudžią.
Klausykitės, kaip Meilė ją pagerbus,
tą, kur mačiau aš raudančią, kaip tikrą
ties mirusiosios kūnu maloniu,
dažnai į dangų kreipdamos žvilgsniu,
kur siela jos tauri jau įsiterpus,
o žemėje ją matėm tokią žvitrią...
MIRTIE NIEKINGA, priešė atjautimo,
tave kaip skausmo motiną pažinom
ir neapskundžiamą teisėją, –
žadėtą širdžiai skausmą ištesėjai,
kad pūstų sielvartas gyvenime kaip vėjai,
daugiau liežuvis prakeiksmų nežino.
Tai štai kodėl, neslėpdamas nė vieno
klastingo tavo nuopelno, turėjau*

⁷ O jūs visi, kurie ateinate keliu, sustokite ir pažiūrėkite, ar yra toks skausmas, kaip mano skausmas (*lot.*).

*atskleisti tavo nelabas idėjas.
Bet ne todėl, kad šitaip priderėjo,
todėl, kad metas piktintis atėjo
tiems, kurie Meilės vaisių dar neskynė.
Malonę tu išstūmus iš pasaulio
ir tai, kas puošia moterį, – dorybę:
jaunystėje šviesiausioj
suplėšei Meilės rūbą įstabiausią.
Daugiau aš apie ją negražbyliausiu,
pažinsit patys ją iš jos savybių.
Nenusipelnusiems dangaus aukštybių
draugijoje jos būti nepriklauso.*

Tą pirmąjį sonetą sudaro trys dalys: pirmojoje šaukiu ištikimuosius Meilei ir raginu juos verkti, sakydamas, kad ir jų Viešpats verkia, ir sakau „išgirdę priežastį raudos šios nelaimingos“, kad jie įdėmiau manęs klausytų; antrojoje išdėstau priežastį; trečiojoje kalbu, kaip tą doną pagerbė Meilė. Antroji dalis prasideda žodžiais „Ji klausos moterų“; trečioji – „Klausykite“.

Šį sonetą sudaro keturios dalys: pirmojoje pavadinu Mirtį jai derančiais vardais, antrojoje, kreipdamasis į ją, sakau, kas verčia mane ją burnoti, trečiojoje ją koneveikiu; ketvirtojoje kreipiuosi į nežinomą asmenį, kuris man, beje, žinomas. Tad antroji dalis prasideda žodžiais „Malonę tu išstūmei“, ketvirtoji žodžiais „Nenusipelnusiems dangaus aukštybių“.

IX

PRAĖJUS KELETUI DIENŲ po šios donos mirties, atsitiko taip, kad turėjau išvykti iš minėtojo miesto ir leistis į tuos kraštus, kur gyveno kilmingoji dona, ilgą laiką buvusi mano priedanga, tačiau mano kelionės tikslas nesiekė josios vietovės. Ir, nepaisant to, kad aš bent jau iš pažiūros buvau daugelio bendrakeleivių būryje, kelionė man rodėsi tokia nemiela, jog net mano dūsavimai vos vos įstengė išsklaidyti širdies sumaištį, kadangi vis toliau nuo savosios palaimos. Ir štai saldžiausioji viešpatė, valdžiusi mane Prakilniausiosios galia, išniro mano vaizduotėje lengvais prastais rūbais vilkinčio maldininko pavidalu. Jis man atrodė prislėgtas, nudelbęs akis į žemę, tik protarpiais tarsi nukreipiantis žvilgsnį į gražų, sraunų ir tyrą upelį, tekėjusį išilgai kelio, kuriuo aš ėjau. Pasirodė man, kad Meilė pašaukė mane ir ištare šiuos žodžius: „Grįžtu aš iš tos donos, kuri taip ilgai buvo tau priedanga ir žinau, jog dar ilgai ji negrįš, dėl to turiu šią širdį, kurią mano valia jai buvai atidavęs, ir nešu ją tai donai, kuri dabar bus tavo priedanga taip, kaip buvo anoji.“ Ir pasakė man josios vardą, kad ją gerai atpažinčiau. „Bet jei žodžius, kuriuos tau kalbėjau, norėsi kam nors pakartoti, sakyk juos taip, kad kiti nesuprastų apsimestinės meilės, kurią rodei tai, o dabar teks rodyti kitai.“ Tariant šiuos žodžius, mano regėjimas tuoj išblėso ir man pasirodė, jog didžiąją dalį savęs Meilė pati man atidavė, ir aš, pasikeitęs iš veido, tą dieną jojau susimąstęs ir dūsaudamas. Kitą dieną pradėjau šį sonetą, kuris prasideda žodžiais „Andai raitas...“

*ANDAI RAITAS jodamas į kelią,
padejuodamas, kad taip liūdnai išėjo,
Meilę sutikau, kelionę įpusėjęs,
apsisiautusių plonais šventais rūbeliais.
Kaip kokia suvargusi panelė,
lyg jėgų netekusi ji ėjo,
regis, net į žmones nežiūrėjo
susimąsčiusi ir nuleista galvelė.
Bet mane išvydus, pašaukė tuojau*

*ir pasakė: „Iš labai toli keliauju,
iš tenai, kur tu širdies tarnybą ėjęs.“
O dabar jos kitas panorėjęs...
Andai sėmiausi jos pilna sauja,
o išnykus, net nepamačiau.*

Šį sonetą sudaro trys dalys: pirmojoje pasakau, kur sutikau Meilę ir kaip ji atrodė, antrojoje perduota tai, ką ji man pasakė, nors ir ne viskas iš baimės atskleisti savąją paslaptį, trečiojoje kalbu, kaip ji man prapuolė. Tad antroji dalis prasideda taip: „Bet mane išvydus“, trečioji žodžiais: „Andai sėmiausi jos...“

[...]

XVI

PARAŠĘS ŠĮ SONETĄ, pajutau norą kurti naujas eiles, kuriose pasakyčiau apie savo būseną keturis dalykus, kaip man atrodė, dar neatskleistus. Pirmasis – tai liūdesys, kurį patirdavau, kai mano atmintis versdavo vaizduotę parodyti, į ką mane pavertė Meilė. Antrasis – kaip akimirksniu mane apnikdavo tokia stipri Meilė, jog nelikdavo manyje jokių kitų gyvybės ženklų, vien mintis apie Doną. Trečiasis – tai tas, jog kai toji Meilės galia taip smarkiai mane užpuldavo, aš trokšdavau išvysti Doną, vildamasis, kad jos povyza apgins nuo to antpuolio, visiškai užsimiršęs, kas nutinka man prisiartinus prie tokios palimos. Ketvirtasis – tai kad panašus kontempliavimas ne tik manęs neapgindavo, bet ir galutinai pribaidavo mano gyvybės likutį. Ir štai sukūriau sonetą, prasidedanti žodžiais: „Liūdnumą tą“.

*LIŪDNUMĄ TĄ, KUR MEILĖ žadino ir kėlė,
ne vienąkart menu aš kuo aiškiausiai,
kol pats savęs imu gailėt galiausiai,
tarydamas: „Tokia tai pasakėlė!“
Suvysto Meilė kartais nekalčiausia,
širdy kaip daigas dreba gyvastelė,
viena dvasia byloja kuo šviesiausiai
ir apie jus vis primena širdelė.
Daužausi kaip pasiutęs, trokšdamas padėti,
pas jus keliauju, geisdamas sveikatos,
išblyškęs kaip Mirtis ir baltasniegis.
Deja, vos pakeliu akis į jus bemieges,
kaip požeminis šiurpas vėl nukrato,
lyg kūne sielai nebeliktų vietos.*

Šį sonetą sudaro keturios dalys, pagal keturis jame išdėstytus dalykus; kadangi jau prieš tai jas aptariau, čia tepaduosiu jų pradžias; taigi pasakysiu, kad antroji dalis prasideda žodžiais: „Suvysto Meilė kartais“; trečioji: „daužausi kaip pasiutęs“; ketvirtoji: „Deja, vos pakeliu“.

XVII

SUKŪRĘS ŠIUOS TRIS SONETUS, kuriais kreipiausi į Doną, aš nusprendžiau, kad būsiu jau juose išaiškinęs visas savo būsenas, ketindamas nutylėti ir daugiau nekurti, nesgi man rodės, kad jau ganėtinai apie save atskleidžiau; tačiau, kadangi galvojau niekada į ją nebesikreipti, tenka man pradėti pasakojimą apie naują ir tauresnį dalyką nei buvusysis. Ir nors naujojo dalyko priežastį malonu išgirsti, apsakysiu ją kaip įmanydamas trumpiau.

XVIII

DĒL TO, KAD MANO IŠVAIZDA daugeliui žmonių atskleidė mano širdies paslaptį, kai kurios donos, kur susirinkusios pasimėgauti viena kitos draugija, gerai pažinojo mano širdies polinkius, nes kiekviena iš jų dalyvavo daugelyje mano sukrėtimų, ir man einant pro jas, tarsi likimo vedamam, viena iš tų kilmingųjų mane pašaukė. Mane pašaukusioji dona buvo gana grakšti ir iškalbinga, tad prisiartinęs prie jų ir įsitikinęs, jog mano Prakilniausiosios su jomis nėra, įsidrąsinęs pasveikinau jas, klausdamas, ko norėtų. Jų buvo daug, vienos jų tarpusavy juokavo. Kitos spoksojo į mane, laukdamos, ką pasakysiu. O trečios pliauškė tarpusavy. Viena jų įbedė akis tiesiog į veidą ir, pavadinusi mane vardu, ištarė tokius žodžius: „Už ką tu myli tą savo Doną, jei neįstengi ištvirti jos artumo? Papasakok mums apie tai, nes tokios Meilės tikslas turėtų būti išskirtinis.“ Po to, kai ji man tarė šiuos žodžius, ne vien jinai, tačiau ir visos kitos sukluso, regis, laukdamos atsakymo. Tuomet tariau joms šiuos žodžius: „O madonos, manosios Meilės tikslas kitad buvo tos Donos, apie kurią jūs tikriausiai kalbat, pasisveikinimas, ir jame slypėjo palaima, kuri ir yra visų troškimų tikslas. Tačiau po to, kai ji įsigeidė atimti iš manęs tą pasisveikinimą, mano valdovė, Meilė, iš savo malonės visą palaimą sudėjo į tai, ko iš manęs jau neįmanoma atimti.“ Tada jos ėmė tarpusavy kalbėtis, ir taip, kaip kartais matom lietu krentant, sumišusį su sniegu, taip ir man rodė, jog girdžiu žodžius jų, sumišusius su dūsavimais. Kai jos taip tarp savęs kiek pakalbėjo, ta dona, kur pirma užkalbino mane, vėl tarė man tokius žodžius: „Meldžiame tave pasakyti, kur slypi toji tavo palaima.“ O aš jai atsakydamas tepasakiau: „Eilėse, kur šlovinu savo Doną.“ Tuomet atsakė ta, kur su manim kalbėjo: „Jei tu sakytum tiesą, tai tie žodžiai, kuriuos sudėjai aiškindamas savo būsenas, būtų tavo pavartoti kažin kokia kita prasme.“ Čia aš, svarstydamas šiuos žodžius, veik susigėdęs pasišalinau nuo jų ir ėjau taip sau kalbėdamas: „Jei tiek palimos yra tuose žodžiuose, kurie šlovino manąją Doną, tai kodėl gi aš dabar kitaip kalbėjau?“ Tad nutariau nuo šiol kalbėt tik tai, kas giedotų šlovę mano Prakilniausiajai, ir apie tai ilgai galvojęs, pamaniau, jog būsiu pasirinkęs pernelyg aukštą temą, todėl niekaip nedrįsčiau pradėti; taip leidau keletą dienų, trokšdamas kurt, tačiau bijodamas pradėti.

[...]

XXXIV (XXXV)

TĄ DIENĄ, KAI SUĖJO METAI, kuomet Dona pakilo į amžinojo gyvenimo šalį, sėdėjau nuošaly, kur, ją prisimindamas, piešiau angelo paveikslą; taip bepiešdamas, pakėlęs akis pamačiau vyrus, kuriuos derėjo pagerbti. Jie žiūrėjo į mano darbą, o kaip vėliau sužinojau, jie jau kuris laikas ten buvę, dar iki man tai pajutus. Pamatęs juos, pakilau ir pasisveikinau tariau: „Prisiminimai mane aplankė, todėl taip susimąščiau.“ Jiems nuėjus, grįžau prie savo darbo, tai yra: angelų piešimo, o tai darydamas, sumaniau sudėti eiles, tarsi jos metinėms, skiriant jas tiems, kurie pas mane atėjo; taip sukūriau šį sonetą, kuris prasideda žodžiais „Ji šmėstelėjo man atmintyje...“, turintį dvi pradžias, todėl suskirstysiu jį pagal vieną, ir pagal kitą.

Pagal pirmąją pradžią šis sonetas yra trijų dalių: pirmojoje sakau, jog Dona jau buvo mano mintyse; antrojoje sakau, ką per tai Meilė daro su manimi; trečiojoje apsakau Meilės veikas. Tad antroji dalis prasideda žodžiais „Save, lyg miegančią...“; trečioji dalis žodžiais „Raudodami jie bėgo“. Ši dalis suskirstyta į dvi: pirmojoje sakau, kad visi mano dūsavimai veržėsi lauk bylodami; antrojoje sakau, jog jiems taip kalbant vienu žodžiais skyrėsi nuo kitų. Tad antroji dalis prasideda žodžiais „O skausmingiausi“. Tuo pačiu būdu suskirstyta ir pagal antrąją pradžią, išskyrus tai, kad vienoje dalyje pasakau, kada Dona iškilo mano atminty, apie ką net neužsimenu kitoje.

Pirmoji pradžia

*JI ŠMĖSTELĖJO MAN ATMINTYJE,
Dona kilnioji, savo tobulybėj
išaukštinta, aukščiausia, iš aukštybių,
ten, meilės danguje, kur Marija.*

Antroji pradžia

*JI SUŠMĖSAVO MAN ATMINTYJE,
Dona, visų pati tauriausia, Meilė,
tuomet, kai jūs, kilnioji brolija,
atėjote užmesti akį bailią.
Save, lyg miegančią pajutusi netyčia,
širdy išbudo Meilė, sudaužytoj,
ir aiktelėjo: „Kadgi nematyčia!“
Visi, kas liūdnas, traukėsi iš šičia.
Raudodami jie bėgo kuo toliausia,
jiems veržės balsas, jau nesyk girdėtas,
kai širdgėla visas akis užplūsta.
O skausmingiausi, o sopulingiausi
bylojo eidami: „O siela, intelekto,
jau metai, kai aukštam padangių būste!“*

XXXV (XXXVI)

PO KURIO LAIKO ATSITIKO TAIP, kad aš atsidūriau vienoje vietoje, kuri man sukėlė praeities prisiminimus, todėl buvau giliai susimąstęs, apniktas graudžių minčių, dėl kurių mano povyza turėjo atrodyti baisiai sutrikusi. Ir štai, suvokdamas savo kančią, pakėliau akis, norėdamas pažiūrėti, ar kas nors mane regi. Tuomet išvydau jauną ir labai gražią doną, kuri pro langą žvelgė į mane taip gailestingai, kas aiškiai matės, tarsi visa pagaila būtų joje susikaupusi. O kad nelaimingieji, regėdami kitus jų gailintis, dar labiau įninka liet ašaras, lyg patys savęs gailėdamies, – pajutau savo akyse tvenkiantis ašaras, tačiau, bijodamas parodyti savo menkystę, pasitraukiau toliau nuo šios kilmingosios, paskui taip sau sakydamas: „Negali būti, kad tos atjautingosios donos nebūtų aplankiusi kilniausioji Meilė.“ Todėl sumaniau sukurti sonetą, kuriame į ją prabilčiau ir išsakyčiau viską, kas čia papasakota. Kadangi šis pasakojimas jį visiškai apibūdino, tai aš jo ir neskirstau. Sonetas prasideda „O mano akys matė“.

*O MANO AKYS MATĖ, kiek Gailestingumo
tuomet visam veide jūs pasirodė,
kai žvelgėte į dvasią ir į kūną,
kurie skausmų nualinti taip būna.
Ir suvokiau tada aš jūsų mintį –
supratot jūs, kokia tamsa užgriūva;
iš siaubo man gerklė visai išdžiūvo,
kad bent žvilgsniu nedrįščiau jums priminti
Ir pasitraukiau nuošalėn, pajuodęs,
kai ašaros, jutau, per visą širdį plūsta,
vos ją užkliudo vienas jūsų žvilgsnis.
Tariau: „O siela, ko galiu dar viltis!
Tebūna mano Meilė pas Madoną,
vardan kurios gyvenime aš klupau.“*

XXXVI (XXXVII)

PASKUI KUR TIK TOJI DONA mane pamatydavo, jos veidas iš karto tapdavo kenčiantis ir blyškus, tarsi iš meilės; dėl to dažnai primindavo man mano Kilniausiąją, Doną, kuri visada rodės esanti tokia pat blyškiaspalvė. Todėl daugelį kartų, nebepajėgdamas nei verkti, nei išlieti savo liūdesį, eidavau pamatyti tą gailestingąją, kuri savo povyza tarytum traukė ašaras man iš akių. Tad ir panorau parašyti eiles, kur jai kalbėčiau, ir sukūriau šį sonetą, prasidedantį žodžiais „Nei Meilės žiedas“; jis lengvai suprantamas ir be padalinimo dėl to, kas prieš tai pasakyta.

*NEI MEILĖS žiedas, nei joks kitas daiktas
nebuvo taip apšvietęs Donos veido,
ir pilnatis dar niekad nesileido,
kaip ši rauda, man regint, viskas baigta.
Kaip jūs veide, kada prisipažinęs,
liūdniems liežuviams dar kažką lemenant,
man dingojosi plyštanti krūtinė
ir liūdnas viso šio plyšimo menas.
Tos iškankintos ir užgesę akys
nedaug ką pasakyt man tenorėjo,
tačiau aplinkui sielvarto tiek plakės, –
paskolinti jums savo skausmo dalį?
Bet visos mano ašaros – ant vėjo...
Ar verkt? Nemato šito Dievo akys.*

XXXVII (XXXVIII)

MANE TAIP PATRAUKĖ šitos donos išvaizda, kad akys pradėjo pernelyg džiaugtis ją matydamos; daug kartų dėl to man skaudėjo širdis ir laikiau save didžiai niekingu. Tad daugelį kartų keikiau savo akių lengvabūdiškumą ir taip joms mintyse kalbėjau: „Andai vertėte ašaromis plūsti tuos, kurie matė graudžią būtį, o dabar, atrodo, jau norite tai užmiršti dėl donos, kuri į jus žvilgčioja, deja, žiūri į jus tik todėl, kad jai skaudu dėl Šlovingosios, kurią apverkti jūs buvote pratusios, bet galite elgtis kaip tinkamos, o aš ją jums vis tiek dažnai priminsiu, prakeiktosios akys, kurios niekada neturėjote pritrūkti ašarų, nebent tik po mirties!“ Kai taip pats apie save sau kalbėjau akims savosioms, užplūdo mane aimanos gilios ir baisingos. O kad ši mano kova paties su savim neliktų žinoma tik nelaimingajam, kuris ją patyrė, sumaniau sudėti sonetą ir jame įvardinti siaubingą būseną. Taip sukūriau šį sonetą, kuris prasideda: „Upeliai ašarų.“ Jis yra dviejų dalių: pirmojoje kreipiuosi į savo akis taip, tarsi mano paties širdis į tas kreiptųsi; antrojoje išsklaidau kai kurias abejones, pasakydamas, kas šitaip kalba; tad ši dalis prasideda žodžiais „Taip kalba...“ Būtų galima jį suskirstyti ir į daugiau dalių, bet tai nereikalinga, nes viskas yra aišku iš to, kas čia pasakyta.

*„UPELIAI AŠARŲ, kurie srautais tekėjo
man iš akių dienų tokią gausybę,
jau ir kitų blakstienose sužibę,
o priežastį, man regisi, atspėjot.
Atrodo man: gal būtų jau išėjus
net atmintis, jei sąžinę dvilypę
ar piktą mintį būčiau aš turėjęs
ir nepriminčiau, kas širdy jums slypi.
Dabar visa tuštybė šaukia mirt, –*

*toks pilnas baimės aš esu dėl josios,
dėl mano Donos, nužvelgiančios būstą.
Juk niekados, – nebent Mirties baisiosios
akivaizdoje galit ją užmiršt“, –
Taip kalba man širdis ir atsidūsta.*

XXXVIII (XXXIX)

ŠITOS DONOS IŠVAIZDA perkėlė mane į tokią naują būseną, kad dažnai apie ją galvodavau kaip apie labai man patinkančią būtybę, ir galvojau apie ją taip: „Štai dona kilni, graži, jauna ir išmintinga, galbūt apreikštoji Meilės valia tam, kad aš įgyčiau ramybę.“ Ir dažnai apie ją dar meiliau galvojau, ir širdis su mano mintimis visiškai sutiko. Ir kai jau rodėsi, aš su tuo susitaikydavau, vėl imdavau graužtis tarsi proto genamas, ir taip pats sau kalbėjau: „Dieve, kas gi tai per mintis, kuri tokiu žemu būdu nori mane paguosti ir beveik nepalieka man kitų minčių?“ Paskui rasdavosi kita mintis, taip man kalbėdama: „Dabar, kai esi tokios sumaišties glėbyje, kodėl gi nenori to kartėlio atsikratyti? Juk matai, kad tai yra Meilės dvelksmas, nešantis mums meilės geidulius, ir sklindantis iš tokios kilnios vietos, kaip kad akys tos donos, kuri mums buvo tokia atjautinga!“ Todėl aš, daug kartų pats su savimi besigrumdamas įsigeidžiau ir apie tai sudėti eiles; o kadangi minčių kovoje nugalėdavo tos, kurios kalbėjo jos naudai, pamaniau, jog derėtų į ją kreiptis. Taip sukūriau sonetą, kuris prasideda žodžiais „Kilni mintis“; sakau „kilni“ todėl, kad yra ji apie kilnią doną, nes kitaip toji mintis buvo niekinga. Šiame sonete atskleidžiu dvi savo paties dalis, pagal tai, kad mano mintys suskilo; vieną dalį vadinu širdimi, tai yra geismu, antrąją vadinu siela, tai yra protu, ir papasakosiu, kaip viena kalba su kita. O kad dera pavadinti geismu širdį, o protu sielą visiškai aišku tiems, kuriems šitai noriu atskleisti. Tiesa, ankstesniame sonete kalbėjau apie savo širdies priešpriešą akims, ir tai tarytum prieštarautų tam, ką dabar čia kalbu; bet pasakysiu, kad ir ten širdį laikau geismu, nes ir ten mano didžiausias troškimas buvo prisiminti savo Prakilniausiąją, o ne matyti šitąją; taigi kažkokį geismą aš jau turėjau, nors ir silpną, todėl ir matyti, kad viena kitam neprieštarauja.

Šis sonetas iš trijų dalių: pirmojoje pradedu kalbėti šitai donai, kad visi potroškiai krypsta į ją; antrojoje sakau, ką siela, tai yra protas, kalba širdžiai, tai yra geismui; trečiojoje dėstau, ką šioji atsako. Tad antroji dalis prasideda žodžiais „O siela širdžiai“; trečioji žodžiais „Jinai atsako“.

*MIELA MINTIS, kuri man jus vis mena,
nelygu svečias, kurs dažnai aplanko,
ir apie Meilę taip gerai išmano,
kad širdžiai nugalėt beveik užtenka.
O siela širdžiai: „Tarsi balsas būty,
kuris dabar paguosti mus ketina,
o ar iš tikro jai tiek galios duota,
kad svetimas mintis nugintų alei vieną?“
Jinai atsako: „O tu gūdi dvasele,
čionai visai kita jau Meilė smelkias,
skubėdama pranešti mums, jog šitaip
jinai pati save gyventi kelia
iš tų akių, kur kitados sukliko,
kad dar labiau abudu mus kankintų.“*

XXXIX (XL)

PRIEŠ ŠĮ PROTO PRIEŠĄ vienądien apie devintą valandą apėmė mane galingas regėjimas: man pasirodė, jog matau šlovingąją Beatričę su ta kraujo spalvos suknia, su kuria pirmąkart ji man

apsireiškė; rodėsi ji man jauna ir beveik to amžiaus, kokio ją pirmą kartą išvydau. Tuomet ėmiau apie ją galvoti, ir, kai atkūriau atmintyje pagreičiui visą praėjusį metą, mano širdis ėmė skaudžiai gailėtis dėl to geidimo, kuriam prieš kelias dienas ji taip niekingai pasidavė, nepaisydama proto tvirtybės; ir, kai buvo išvytas šis nedoras troškimas, – visos mano mintys sugrįžo prie prakilniausiosios Beatricės. Sakau, kad nuo to laiko pradėjau apie ją taip galvoti visa sugėdinta savo širdimi, kad daug kartų tai paliudijo dūsavimai, nes visi jie besiverždami lauk tarsi bylojo tai, ką mąstė širdis, tai yra, Prakilniausiosios vardą, ir kaip ji mus paliko. Ir dažnai būdavo taip, kad kuri nors mintis buvo sukaupusi tiek skausmo, jog užmiršdavau ir ją (širdį) ir kur esąs. Kaip šitų atodūsių paseka vėl sugrįžo apimusios ašaros, ir mano akys atrodė kaip dvi būtybės, trokštančios vieno – verkti, ir dažnai atsitikdavo, kad per jų ilgą ir alsinantį verksmą aplink jas atsirasdavo purpurinė spalva, kuri paprastai būna po kokio kankinimo, kurį žmogui lemta patirti. Tokiu būdu aiškėja, jog už savo tuštybę joms buvo tinkamai atlyginta, kad nuo šiol, o ir ateityje negalėtų žvalgytis į tą, kuris savo žvilgsniu galėtų patraukti, turėdamas panašių kėslų. Todėl aš, geisdamas visiškai sunaikinti tokį nedorą troškimą ir tuščią pagundą, kad net šešėlis abejonės netemdytų prieš tai sudėtų eilių, sumaniau sukurti sonetą, kuriame atskleisčiau bendrąją esmę to, kas pasakyta. Taip sukūriau „Deja, per daugelį atsidusimų“, ir rašau „deja“ todėl, kad gėdijuosi savo akių lengvabūdiškumo.

Šio soneto neskirstysiu, nes jį visiškai paaiškina tai, kas čia pasakyta.

*DEJA, PER DAUGELĮ ATSIDUSIMŲ,
kurie širdies skausmu vien išmaitinti,
nusilpo akys, – kas galės priminti
paveikslą, ieškantį ir mūsų atminimo?
Ir jiedu trokšta lyg susikirtimo,
skausmu ir sielvartu norėtų apsieikti
ir verkti taip, kaip rauda Meilės vaisius,
apvainikuotas kankinio vainiko.
Tai mūsų mintys ir atsidusimai,
varguolę širdį taip labai užgulę,
kad silpsta Meilė, verkti ima graudžiai,
nes aš regiu: ten, kur labiausiai skauda,
saldus Madonos vardas užrašytas
ir žodžiai, tokie skvarbūs bei didžiuliai.*

XL (XLI)

PO ŠIŲ KANČIŲ IR TUO METU, kai daug žmonių eina pamatyti tą Palaimintosios paveikslą, Jėzaus Kristaus paliktą mums kaip atvaizdą gražiausio savo veido, kurį dabar regi mano Dona, keletas piligrimų ėjo gatve, esančia beveik viduryje to miesto, kur gimė, gyveno ir mirė prakilniausioji Dona. Tie piligrimai, kaip man pasirodė, ėjo labai susimąstę, aš gi, apie juos galvodamas, taip sau tariau: „Šie piligrimai, man regis, traukia iš tolimų kraštų, tad nemanau, kad jie bent puse lūpų būtų girdėję apie Doną ir ką nors apie ją žinotų; jų mintys sukasi apie kitus dalykus, ne čionykščius, gal apie toli likusius draugus, apie kuriuos mes nieko nežinom.“ Paskui taip sau tariau: „Žinau, kad jei būtų jie iš kaimyninio krašto, traukdami per sielvartaujantį miestą kaip nors išsiduotų.“ Paskui dar taip sau kalbėjau: „Jei galėčiau juos kaip nors sustabdyti, aš juos tikrai pravirkdyčiau dar prieš apleidžiant šį miestą, nes ištarčiau žodžius, kurie pravirkdytų kiekvieną juos girdintį.“ Todėl išnykus jiems iš akių, sumaniau parašyti sonetą, kuriame atskleisčiau tai, ką pats sau kalbėjau, o kad jis atrodytų dar gailingesnis, sumaniau jį parašyti taip, tarsi į jus kreipčiausi, ir štai sukūriau sonetą, kuris prasideda: „O tyliai traukiantieji piligrimai“. Žodį „piligrimai“ parašiau plačiąja prasme, nes piligrimas galima suprasti dviem prasmėm, plačiąja ir siaurąja: plačiąja prasme piligrimas yra kiekvienas, kuris toli nuo savo tėvynės; siaurąja prasme piligrimu pagerbiamas tas, kuris eina į švento Jokūbo namus ar iš jų

grįžta. Todėl privalu žinoti, kad trejopai vadinami tie žmonės, kurie eina tarnauti Aukščiausiajam: jie vadinami palmininkais, nes grįžta iš užjūrio, iš kur dažnai parsiveža palmių; dar vadinami piligrimais, kadangi keliauja į namus Galicijoje, nes švento Jokūbo kapas yra toliau nuo jo tėvynės nei kurio kito apaštalo; dar vadinami romiečiais, kadangi traukia į Romą, ten, kur keliavo ir tie, kuriuos aš pavadinau piligrimais.

Šį sonetą palieku nesuskirstytą, nes jį visiškai paaiškina tai, kas čia pasakyta.

*O TYLIAI TRAUKIANČIEJI piligrimai,
ar mąstot apie tuos, kurie už jūsų,
kurie dabar artėja linkui mūsų,
o išpūdis ir pozos tokios rimtos, –
ir ko neleidžiat niekad sau pravirkti,
šio miesto širdgėlingo aikštėj atsidusti,
lyg sergėtumėt pavyzdį iš tikro
aniems, kurių nieks niekad neužrūstins?
O jeigu stabtelėtumėte paklausyti,
ką jums širdis atodūsi pasako,
ir trauktumėt raudodami tolyn;
šis miestas jau prarado Beatričę,
ir žodžiai, kur ant kalbančiųjų tako,
pravirkdyt gali keturias šalis.*

XLI (XLII)

PASKUI DVI KILNIOS DONOS paprašė manęs, kad atsiųsčiau joms šias eiles, todėl aš, galvodamas apie jų kilmingumą, nutariau jas pasiųsti ir dar parašyti naujų, kurias kartu joms nusiunčiau, kad su kuo didesne pagarba jų prašymą išpildyčiau. Ir sukūriau tada sonetą, kuris byloja apie mano būklę, ir nusiunčiau jį joms kartu su prieš tai pateiktuoju ir dar su kitu, kuris prasideda: „Ateikite“.

Sonetą, kurį tuomet parašiau, prasideda žodžiais „Virš to dangaus“, ir jį sudaro penkios dalys. Pirmojoje pasakau, kur skrieja mano mintis, įvardindamas ją pagal vieną iš jos veikų. Antrojoje pasakau, kodėl ji kyla aukštyn, tai yra, kas ją ten traukia. Trečiojoje pasakau, ką ji ten mato, tai yra, Doną, garbstomą aukštybėje, ir tada pavadinu ją „dvasia piligrimu“, nes ji kaip dvasia kyla ten, į aukštybes, ir yra ten lyg piligrimas, palikęs savo tėvynę. Ketvirtojoje sakau, kaip ji mato ją tokią, tai yra, tokioje būsenoje, kurios aš negaliu suprasti, tai yra, sakau, kad mano mintis pakyla iki jos būsenos, kurios mano intelektas negali suprasti. Tai reiškia, kad mūsų intelektas yra taip pat susijęs su tomis palaimintomis sielomis, kaip silpna akis su saule – tai sako Filosofas antrojoje „Metafizikos“ knygoje. Penktojoje dalyje sakau, kad nors negaliu suprasti to, prie ko mane traukia mintis, tai yra, jos nuostabios būsenos, o suprantu tik tai, kad visa ji sukasi apie manąją Doną, nes dažnai mintyse girdžiu jos vardą, o šios penktosios dalies pabaigoje sakau donos, idant būtų aišku, kad joms skiriu šiuos žodžius. Tad antroji dalis prasideda žodžiais „Išmintis nauja“, trečioji žodžiais „Jis mato“, ketvirtoji žodžiais „Ją mato tokią“, penktoji žodžiais „Žinau“. Būtų galima ir dar smulkiau suskirstyti ir dar nuodugniau paaiškinti, tačiau galima apsieiti ir su šiuo padalinimu, todėl daugiau nesiimu jo skirstyti.

*VIRŠ TO DANGAUS, kuris plačiausiai sukas,
atodūsis man iš širdies pakyla, –
ten Išmintis nauja apgaubus tylą
per Liūdesį ir Meilę... ūkas
visur, tarsi riba bekrastė:
jis mato Doną, pilną pagarbos,*

*spindėjimas toks aukštas ir skvarbus,
jog maldininkui per sunku suprasti.
Ją mato tokią, vos tiktai prabyla,
taip tyliai kalba – negaliu girdėti,
ką sopulingai širdžiai šnabžda per tą tylą.
Žinau, kad kalba apie Beatričę,
nes vardą tą pabrėžia tarsi tyčia,
ir nepaliauja, donos, jįs skambėti.*

XLII (XLIII)

PO ŠIO SONETO MAN PASIRODĖ nuostabus regėjimas, kuriame išvydau dalykus, mane įtikinusius daugiau nerašyti apie Palaimintąją tol, kol neišmoksiu deramiau apie ją kalbėti. Norėdamas to pasiekti, plušu kiek įmanydamas, stengiuosi, ką ji neabejotinai mato. Jei bus miela Tam, kuriuo gyva visa kūrinija, kad mano gyvenimas truktų dar keliolika metų, viliuosi pasakyti apie ją tai, kas dar niekad nebuvo sakyta. O paskui tegul valia to, kuris yra malonės Viešpats, manoji siela išvysta šlovę savosios Donos palaimintosios Beatričės, kuri garbėje kontempliuoja veidą Tojo, *qui est per omnia saecula benedictus*.⁸

Iš italų kalbos vertė Sigita Geda ir Inga Tuliševskaitė

Dante Alighieri, *Naujas gyvenimas*, Vilnius: Vyturys, p. 17–39, 61–67, 129–151.

⁸ Kurs yra per visus amžius palaimintas (*lot.*).